

HMB 254

Avskrift av David Hedbors bok om
Rabbystan.

Originalet i Heda hembygdsförenings
ägo.

Juli 1973.

2

Barndomsminnen från Rabbystan
på 1890-talet.

Den rad av stugor, som ligger på båda sidor om vägen från Tjugby till Riksvägen inom Heda socken, kallas Rabbystan eller Rabbistan. Bebyggelsen är säkert mycket gammal.

Där bodde på 1890-talet mellan 70 och 80, delvis mycket gamla och originella personer.

Min broder Josef och jag gingo ofta och hälsade på i stugorna redan vid fyra - fem års ålder. De iakttagelser vi då gjorde vid våra upptäcktsfärder har inpräntat sig i minnet.

Visserligen äro mina tidiga minnen endast ofullständiga skildringar, och jag kan ju ha misstagit mig, men jag är medveten om, att den typen av människor nu för tiden äro mycket sällsynta. Det är därför jag ville något av deras liv och leverne skulle bevaras för eftervärlden.

Nog skulle det varit intressant att giva dessa berättelser en fullständigare behandling grundade på forskningar i äldre kyrkoböcker, men det skulle blivit alltför omfattande och säkert av ringa intresse. Ur Heda församlings kyrkobok för 1890-talet har jag fått uppgift om dem, som då voro skrivna i de fjorton stugorna. Några av de äldre barnen hade redan utflyttat.

Jag efterlämnar denna lilla skildring till Heda Hembygdsförening för bevarande åt kommande generationer. Den finnes endast i ett exemplar, och jag vore tacksam om boken förvarades i Heda Hembygds-gård.

Mjölby och Svenstorp vintern 1955 - 56.

David Hedbor

BERGSTUGAN.

Bergstugan.

Adolf Andersson, född 1829 kallades vanligen Adel, eller öknamnet Mötel. Stugan gjorde verkligen skäl för namnet, ty den låg helt på ett flatberg. Hans hustru Anna Lovisa, född 1834 har jag inget minne av. Hon dog 1894, och sedan hade Adel en hushållerska, som hette Karolina Nilsdotter Jansson och hon var född 1836. Vi visste inget annat namn på henne än det folk alltid kallade henne, nämligen Kaninesa. Vi gillade inte den gumman.

En gång på sommaren predikade komminister Ankarberg från Stora Åby i Svenstorps missionshus. Han samlade sina åhörare utanför och man slog sig ner på marken i skogen. Här talade han väl om allt det sköna en sommardag hade att uppvisa, om blommor, fåglar och insekter. Hur det nu kom sig gick Kaninesa fram och frågade vad det krypet hette, som hon höll i nypan. "Det heter stinkfly", svarade pastorn, "men du kallar det nog bärfis". Vi tyckte nu, att detta inte var passande på ett sådant möte, för gumman ville med flit ha pastorn att säga detta "fula ord".

Adel satt och mötlade med att göra träskedar och slevar, som han sedan gick omkring i bygden och sålde. I hemmet hade tre söner vuxit upp: Carl Ferdinand, född 1867, Frans Teodor, född 1871 och August Georg, född 1874. De utflyttade från hemmet under 90-talet eller tidigare. Frans Teodor utvandrade till Amerika och var där skräddare. Han underhöll fadern och var hemma på besök i föräldrahemmet. Efter Adels död reste han en minnesvård på föräldrarnas grav i Heda.

Adel gick ofta på mötena i missionshuset och satt alltid på bänken invid kaminen. Vi tyckte den lille gubben var så fin i sin granna halsduk, som stack fram under den dubbelknäppta västen. Alfred satt på andra sidan kaminen, som ofta var röd av eldningen.

Under mötets gång reste sig Alfred upp och sjöng en sång, som började med "Tätt vid körsett", och omedelbart därefter reste sig Adel och ledde i bön, som alltid började med "Söte Jesus". Det upprepades nu varje möte, och vi pojkar tyckte, att mötet inte var riktigt färdigt förrän detta hade utförts, säkerligen till stor uppbyggelse för de närvarande. Den lilla dåliga stugan revs ned 1940. Inget visar nu, att en stuga legat där.

Kullanders.

Några hundra meter från vägen västerut låg i samma skog som Alfreds stuga ett ställe, som nu är borta. Där bodde blinde Petter Simon Kullander, född 1828 och hans hustru Matilda Karolina, född 1833. Hur han blivit blind kan jag inte minnas. De hade tre barn: Teodor Verner, född 1864, Hulda Augusta, född 1867 och Frans Evald, född 1871.

Verner rymde till Amerika i tjugooårsåldern och var således utflyttad från hemmet. Det står antecknat i kyrkboken, att han stulit och fördenskull rymde för att slippa fängelse, men hans moder Tilda framhöll alltid, att han rest för att slippa exercisen. Senare, inpå 1900-talet mötte jag en gång Tilda på vägen över Rykets gärde. Min bror Josef hade rest till Amerika, men Tilda trodde det var honom hon mötte. "Herre Jestana, är det inte Josef i Svenstorp" hälsade hon mig, "han har la inte träffat vånn Verner i Amerika"? Jag lät gumman behålla sin tro, att jag var Josef, men svarade henne: "Nähej, det har jag inte, för se Amerika är mycket större än Ryka gärde, så det är inte så lätt att träffas där". Dottern Augusta bodde liksom sonen Frans hemma hos föräldrarna. Båda gingo på dagsverke i bondgårdarna och voro mycket duktiga.

En tid bodde Augusta som hushållerska hos en snickare, som hette Djärv och som hyrde bostad i Svenstorps missionshus. Tilda var mycket stolt över sonen och kallade honom alltid "vänn Frans". Det var alltid intressant att hälsa på blinde Kullander. Han var oftast ensam hemma, då Tilda var mycket borta på hjälpe i gårdarna eller ännu hellre endast gick och sladdrade och drack kaffe i stugor och gårdar. Hon plockade bär i skogar långt borta. En gång blev hon biten av en huggorm, som hon råkat lägga handen på. Det hela avlöpte lyckligt, men var ju en märkelig händelse att berätta i stugorna och visa den svullna armen och var ormen hade huggit. På hösten plockade hon ax på gårderna. Då gick vi och såg hur blinde Kullander knackade ur kornen med en liten träklubba i en träskål. Vi talte inte mycket med honom, men han frågade alltid vilka vi voro.

En gång hade Tilda lagt på haspeln på dörren till boden, där gubben satt. Om det nu var med flit gjort blev aldrig klarlagt. Alltnog, när gubben inte kunde komma ut, upphävde han de allra förfärligaste nödrop. De hördes hem och till granngårdarna, och pappa och Pettersson i Aspegården var de första som kom springande med sin brandsprutor, ty de trodde det var eldsvåda, och att gubben höll på att bli innebränd. Gubben lugnade sig, då han vart utsläppt. Men Tilda måste sedan urskulda sig i gårdarna och kallade gubben för "Gap-anden" och beskärmade sig över sin olycka att ha sin blinde man i livet, oaktat alla olyckor hon berättade han råkat ut för. Gubben överlevde emellertid Tilda.

Ofta hörde vi dova tutningar från Kullanders. Det var nu särskilt fint att kunna smyga sig dit och se honom blåsa i ett en-tums tegelrör, för att skrämma bort höken eller räven, som ofta kom och ville ta deras höns.

GLÄNTAN.

Gläntan.

Vi äro nu framme vid Rabbystans "tätbebyggelse". På vänstra sidan om vägen ligger det största och vackraste huset, numera vitmålat och omgivet av en präktig trädgård med uppvuxna fruktträd, väl-skötta land och en stor åker. En bra stor ladugård vittnar om husdjur.

Här bodde Johan Alfred Blad, född 1848 och hans hustru Hilda Amalia, född 1858. De voro således ett ungt folk. Deras barn Alfrida Maria, född 1883, Axel Leonard, född 1886 och Edit Amalia, född 1890 voro jämnåriga med oss och sedemera skolkamrater i Heda. Alfred Blad var en duktig arbetare, som hjälpte till med jordbruksarbete och täckdikning i gårdarna. Hustrun var en mycket vacker kvinna, litet finare till sätt och seder än de äldre i stugorna. Hon höll också hemmet och barnen på en högre standard än som var vanligt den tiden.

Jag minns inte att Blad hörde till dem, som gick så mycket i missionshuset. Barnen gingo nog i söndagsskolan.

De vårdade sig mycket om husen och trädgården och hade det säkert mycket gott ställt.

Granhaga, även kallat Fridhem.

Ungefär mitt emellan Adels och Blads, rätt långt från vägen åt väster låg en stuga. Där bodde muraren Frans Hansson Rahm, född 1826 med sin hustru Augusta Vilhelmina, född 1835. Han var med och murade, då missionshuset byggdes och var då närmare 70 år. Vi såg dem sedan ofta i Svenstorp, men i övrigt hade vi inte våra vägar till dem. Men när Frans Rahm var död och stod lik begåvo vi oss olovandes dit på hemvägen från skolan. Det var sed, att gå och se de döda. Skulle väl vara något deltagande i sorgen.

11

Men vi ungar hade då sannerligen inte där att göra. Men vi blevo väl mottagna.

På vägen hem började det skymma, lövet prasslade för vinden bakom oss, och vi skrämde upp oss och sprang så fort vi kunde hem. Att vi fick mycket bannor av far och mor för vårt tilltag är jag säker på.

Efter de gamlas bortgång beboddes stugan flera år av en släkting till Rahms, en änka, som hette Kristin Ljungkvist. Hon var kokerska och lagade till kalas i gårdarna. Hon var mycket god vän med mina föräldrar och vi voro rätt ofta hos henne.

Om somrarna hade hon besök av släktingar från Stockholm. Jag minns de hette Strömberg. De hade en jämnårig flicka, som blev god vän med min syster. Vi tyckte de var så fina och de talade så förnämt. Stugan är nedriven sedan många år.

12

ERIKSBERG.

Eriksberg.

Rabbystan hade på 90-talet en liten handelsbod, vars innehavare var Johan Fredrik Godberg, född 1836 och gift med Ulrika Nilsdotter, född 1835. Deras barn Amanda Olivia, född 1869, Augusta Matilda, född 1872 och Karl Oskar, född 1875 hade vi ingen kontakt med, då de ju voro mycket äldre. I hemmet vistades en dotterdotter Gerda Cecilia, född 1894 och hon var även skriven hos morföräldrarna. Hon var dotter till Augusta Mathilda, som var gift med Hjalmar Andersson från Hogstad.

Den lilla handelsboden hade tidigare varit ett boningshus och legat mellan Holkaberget och Oskarsberg och kallades Flinkastugan. Här hade nu Godberg både lager och affär. Vi skickades nog dit någon gång för att handla, men hade vi någon slant, så köpte vi givetvis karameller. Socker och kaffe samt kryddor och snus var väl det egentliga av varor som fanns. Helst fortsatte nog folket i Rabbystan till Tjugby handelsbod, där allting fanns att köpa. Affären var ej så vinstgivande, att familjen kunde leva på den. Godberg gick därför på dagsverke i gårdarna och var liksom grannen Alfred Blad täckdikesgravare.

Efter föräldrarnas död inköpte dottern Amanda hemmet. Affären upphörde troligen. Hon gifte sig slutligen med en typograf Erik Lorentz Seine Sandström, född 1867. Han skötte om huset och målade dörrar, grind och staket med sann målarglädje i de mest lysande färger. Trädgården, eller rättare den lilla täppan hölls alltid mycket pyntad och fin.

Sedan Amanda blivit änka bodde hon kvar i flera år. Hon var den enda av den generationens barn, som bodde kvar i föräldrahemmet ända till hon av ålders- och hälsoskäl inte längre kunde reda sig ensam utan sålde hemmet och flyttade till Rosenlund, där hon dog 85 år gammal. Huset såldes till sommarställe.

BIDALEN.

Bidalen.

Skomakare Fredrik Nilsson, född 1838 och hans hustru Kristina Charlotta, född 1835 hade en fosterdotter Ida Fredrika Svanberg, född 1876. Hans hem hade ett mycket vackert läge, litet från vägen med en stor, välvårdad trädgård.

Till Bidalen hade vi ofta ärende, särskilt då han höll på att skatta sina bin. Han var en stor bikung och hade ett femtiotal bisamhällen.

Han gjorde alla våra skor. Mått togs med en pappersremsa i vilken klipptes små märken. Namnet skrevs på remsan, som hängdes upp på ett snöre över skodisken. Han var en mycket skicklig skomakare. Det var vanligt med läderstövlar denna tid. De voro av tre slag: låga med rundskurna skaft, som kallades halvstövlar, långstövlar med oveckade skaft samt de finaste med pressade veck såsom en bälg på ett handklaver. Det var en stor konst att göra dessa veck och skaften spändes i skruvblock. Såväl dessa stövlar som kvinnornas långskaftade snör- och knäppkängor samt förstås alla barnskor gjordes i sin helhet av honom. Det kunde därför dröja rätt länge innan vi fick hämta våra skor, som då kunde vara för små redan i början.

Det var nu så intressant att se honom arbeta, där han satt på sin trebenspall. På en tjock plankbit, som han lade över låren, bankade han lädret till sulorna. Det hade legat och blivit uppblött i den stora vattenbaljan med det svarta vattnet. Hammaren och knivarerna samt den stora symaskinen voro helt olika dem vi hade hemma.

Han gjorde becktråd och satte borst på den, med den fina böjda sylen gjorde han hål och sen gick borstet lätt igenom. Han sydde på sulorna på finare skor, men spikade och pliggade på våra barnskor. Allt iakttog vi med största intresse.

FREDRIK NILSSONS VERKSTAD.

Fredrik var barnfödd i ett torp ej långt från Rabbystan. Säkert hade han i sin tidigaste barndom gjort sina upptäckter där liksom vi nu gjorde. Han hade tittat in i de små enrums-stugorna och språkat vid de ensamma gamla, som bodde där.

Hans egen lilla verkstad hade varit en sådan stuga, som i hans barndom låg strax norr om det soldat-torp han sedermera köpte. Där bodde en gammal änka, och efter hennes död köpte Fredrik stugan och flyttade den till dess nuvarande plats. Torvtaket blev ersatt med tegel, och fönstren gjordes större.

Många flera små enrums-stugor funnos i hans ungdom, och om deras fattiga backstugusittare kunde han berätta. Av Frida Blad har jag fått följande berättelser:

Hills stuga låg alldeles vid ingången till Petter Rask's stuga. Det var en sådan liten enrums. Hill gick omkring och sålde inländska och utländska kryddor och kryddväxter.

En avdankad soldat bodde i en likadan stuga, som låg på andra sidan om vägen, mitt emot Oskarsberg. Den gamle soldaten försörjde sig med att gå omkring och tigga. Ägaren till jorden, som hette Gustaf Persa, ville bli av med gubben och få in honom i fattighuset.

När gubben en gång var ute på sin tiggarrond, gick Gustaf Persa in i stugan och plockade ihop gubbens paltor i hans dragkista och rev ner stugan. Kistan körde han sedan till fattighuset. Hur det kändes att komma hem för den stackars gubben? Grannarna förtalte väl var han hade sina tillhörigheter. Så enkelt var det på den tiden att vräka en stackare ur hans arma hem.

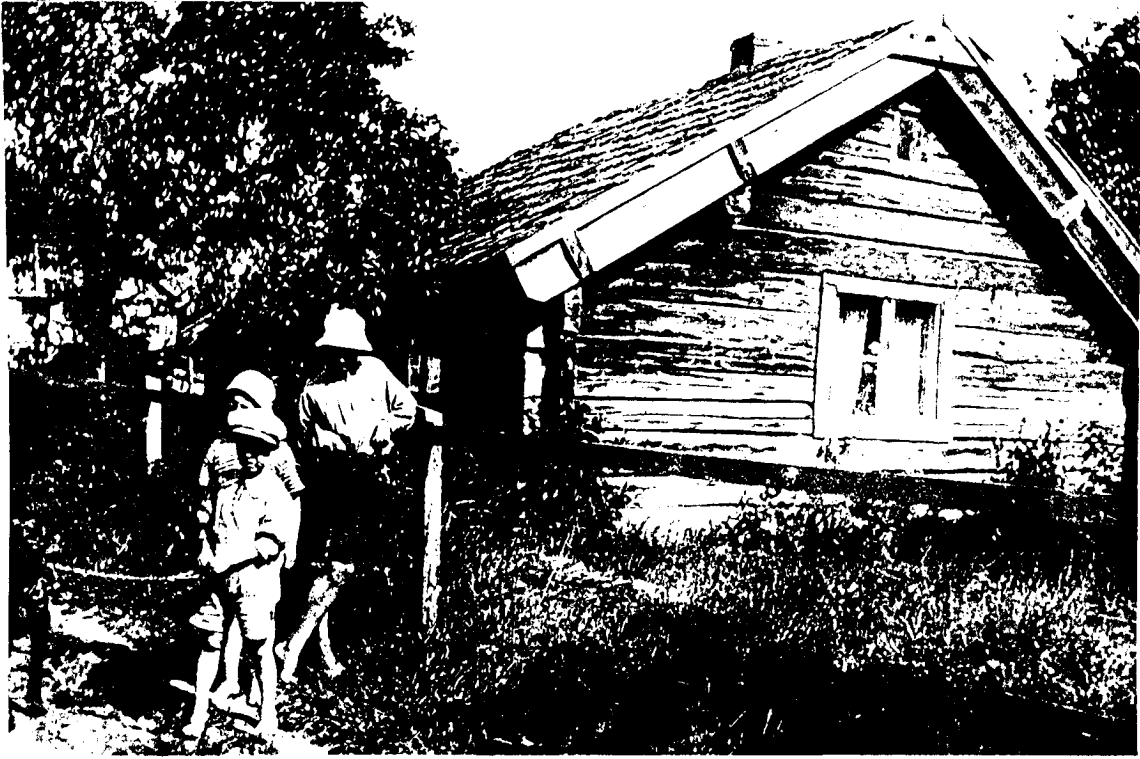
Uppfinnaren Flink hade sin lilla enrums stuga liggande på en berg-häll mellan Oskarsberg och Holkaberg. Han hade uppfunnit en synål, som ej behövde trädas genom nålsögat på vanligt vis. Nålen kallades

Flinkanålen, och han försörjde sig genom att gå omkring och sälja sina nålar. När gubben dog köptes stugan av Fredrik Godberg, som byggde upp den på sin tomt och inredde den till handelsbod. Den finns ännu kvar, en vacker, nästan fyrkantig och väl timrad stuga. Det lilla fönstret är till och med försett med järngaller.

Kära Lille och Baldona bodde i en stuga, som ännu på 90-talet fanns kvar framför Holkaberg. Den var då snickarverkstad, fast mycket liten sådan. Kära Lille och Baldona voro ett "konstnärspar", som gick omkring på marknader och andra folksamlingar. Kära Lille spelade fiol och Baldona dansade och tiggde pengar. Men de voro ett äventyrligt par, som även sysslade med att langa lönnbränt och en del andra skumma affärer, för vilket de råkade i kollision med lagen och så blev det "fästning" för dem båda två.

Fattigdomen på 1860-talet med dess nödår var ju mycket stor både bland besuttna bönder och framför allt bland backstugusittarna. Heda hade då närmare 1.500 invånare, och Rabbystan hade väl då sin största folkmängd i ett tjugotal stugor. Det var då den största emigrantvågen gick över vårt land, och många torde då utvandrat från Heda församling.

ANDERS ANDERSSONS STUGA.

Anders Anderssons Stuga.

Grå och låg med åtta korsvirkestimrade stockar i långväggarna, utan synlig stenfot låg den rätt stora stugan till vänster framför Bidalen. Taket var nog ett gräsbevuxet torvtak på 90-talet. På dessa gamla hus uppbars taket av en rund stock i nocken och en rund stock på vardera sidan längs huset. Däröver låg sedan handkluvna stockar med runda sidan ned och över dem näver och sist torv. Vindbräderna voro fästa med grova grangrenar, som man kvistat, så att det blev som ett stort spikhuvud och detta hade man inpassat i tvärbitar. En låg dörr och ett litet fönster åt vägen samt ett något större fönster åt söder och ett åt öster gjorde den låga stugan rätt så ljus. Den hade endast detta rum till bostad åt den stora familjen, som där vuxit upp.

Anders Andersson, född 1817 var äldst av alla och levde till 1897. Hustrun hette Gustava Fredrika och var född 1827. De hade ej mindre än åtta barn: Karl August, född 1848, kallad halte Kalle, ty han var låghalt, Johan Alfred, född 1851, Augusta Matilda, född 1861, Jenny Sofia, född 1863, Hulda Karolina, född 1865 kallades Halta Hulda, ty hon hade haft någon höftsjukdom, Gustaf Adolf, född 1868, Clara Vilhelmina, född 1869 och död 1872 samt Axel Teodor, född 1873. Av dem minns jag mycket väl de gamla och sonen Halte Kalle och Halta Hulda. De voro ofta hos oss och hjälpte till, och trots deras lyte voro de båda mycket duktiga arbetare.

Sedan föräldrarna dött bosatte sig Hulda i stugan och bodde där till sin död. Det var när hon bodde där, som jag tog det vackra fotografiet av stugan, det var år 1923. Rent och prydligt hade Hulda det i sin stuga, och jag minns henne som en mycket snäll kvinna. Den stugan skulle aldrig rivits ner.

GRANUDDEN.

Granudden.

Bakom Bidalen ligger en präktig stuga med stor trädgård framför och tät granskog österut. Där bodde familjen Gustaf Teodor Kollin, född 1837 och hans hustru Ulrika Svensdotter, född 1847. De hade fyra barn och en fosterson: Clara Ottilia, född 1874, Carl Gustaf, född 1876, Alma Viktoria, född 1881, Elin Maria, född 1886, som var dövtum och fostersonen Carl Fredrik, född 1896. Som barnen voro mycket äldre än vi kom vi inte att gå till den stugan, så jag har inget minne av den familjen.

Holkaberg.

På västra sidan om vägen låg en rätt bra stuga med en liten verkstad, där långt tidigare Käre Lille och Baldona bodde. Ägaren på 1890-talet hett Johan August Thyr, född 1845 och hans hustru hette Klara Lovisa, född 1853. Thyr var snickare, men gick bort rätt ung, så jag minns Klara Thyr som änka med yngste sonen hemmaboende Per Johan, född 1887, vanligen kallad Petter Thyr. De övriga barnen en dotter Frida Gunilla, född 1880 och söner Karl Oskar, född 1874 och Axel Teodor, född 1876 voro redan ute och försörjde sig själva. Jag minns att Petter Thyr var en mycket begåvad pojke i skolan. Vi voro ju skolkamrater och han gick i söndagskolan i Svenstorp, där vi efteråt ofta lekte tillsammans.

OSKARSBERG.

Oskarsberg.

Karl Oskar Thyr, född 1854 var broder till August Thyr, som bodde närmaste granne. Oskar Thyr var timmerman, som byggnadsarbetare kallades på den tiden. De voro skickliga att timra hus, och hade i sin ungdom borrar dymlingahålen i stockarna med de stora skedborren, som måste tryckas med bröstet, och därför även kallades lung-sotsborr. Men på 1890-talet hade de ersatts med de sk. vrednavrarna, som själva skruvade sig genom stocken och bara behövdes dragas runt, och det var tungt nog. Thyr var en skicklig inredningssnickare också, och jag har livligt minne av honom från den tiden, då missionshuset byggdes. Han hade ett långt brunt helskägg och såg mycket bra ut. Hans hustru hette Johanna Mathilda och var född 1852. De voro således ett ungt folk och deras barn voro i skolåldern samtidigt med oss. Karl August var född 1881, Simon Josef, född 1883, David Efraim, född 1888, dottern Agnes Amalia, född 1891 och ännu en dotter Selma. Fastigheten var mycket väl underhållen och till den hörde en präktig ladugård, varför jag antar, att de hade kor och andra husdjur. De hade det mycket gott ställt för sig och barnen voro duktiga i skolan och började tidigt skaffa sig arbete. Enligt vad jag kan minnas var Thyr med i styrelsen för missionshuset. Båda makarna gingo alltid på mötena och de voro också ofta hemma hos oss.

TRÄDGÅRDSBERG.

Trädgårdsberg.

Den lilla stugan ligger ett litet stycke öster om vägen alldeles där skogen slutar och slätten börjar som synes på fotografiet. Det är den äldsta i tämligen oförändrat skick bevarade stugan. Tydligen av samma tid som Anders Anderssons stuga av byggnadsstilen samma typ och var säkert korsvirkestimrad i knutarna. Taket har en gång varit täckt av torv, vilket framgår av de tre vindbräderna. Taket uppbäres också på samma sätt som Anders Anderssons stuga. På senare tid har man sågat bort korsknutarna och försett dem med knutbräder, och samtidigt har den brädfodrats och fönstren förstorats. Även om den därigenom förlorat sin ursprungliga typ, är den mycket vacker, harmonisk i sina mått och säkert med bra timmer i väggarna.

Det vore skada om även denna stuga skattades åt förgängelsen och nedreves. Den skulle fylla ett behov i Heda Hembygdsgård, om den uppfördes i parken. I denna kunde gamla husgeråd och redskap få en god plats.

Se även omstående sida.

Trädgårdsberg.

En liten vithårig man satt med korslagda ben på ett lågt bord. På skräddarbordet låg den stora saxen, pressjärnet, pressborsten och trådrullar samt tillklippta tygstycken. I en låda låg vax och syringar samt en dyna full med knappnålar.

Han syntes alltid hava så bråttom, var kvick i fingrarna, då han sydde och i alla sina rörelser och sitt tal. Så nog förstod vi att han hette Petter Rask. Han gjorde också lustiga rörelser med läpparna och en liten skakning på huvudet för vart stygn. Så minns jag honom Skräddaren Per Gustaf Emanuelsson Rask, född 1837. Däremot minns jag inte hans hustru Mathilda Kristina, född 1842. De hade två söner: Oskar Fredrik, född 1866 och Karl Alfred, född 1871, men de voro redan utflyttade från hemmet. Skräddaren hade ett mycket renligare arbete än skomakaren, och Petter Rask var så prydlig och fin. Det luktade så gott av de nya tygerna och vid pressningen. Han var också rolig och berättade historier. Bland annat drog han den gamla ramsan att "Nitton skräddare väga ett pund, med sax och vax och nål och tråd och syring däruppå".

Båda sönerna lärde faderns yrke. Karl utvandrade till Amerika och Oskar fortsatte sin utbildning i Stockholm, där han vistades i nio år tills han 1892 började egen skrädderirörelse i Ödeshög. I 63 år var han Ödeshögs första klass skräddarmästare. Och ända långt inpå åttiotalets höga ålder satt han på sitt skräddarbord, såsom vidstående fotografi visar. Han fyller 90 år den 23 april 1956. Som jag såg hans far för 60 år sedan så ser jag Oskar Petterson som en trogen avbild av fadern.

OSKAR PETTERSSON.
Foto: ARNE FORNO.

I en ålder av 86 år avled på onsdagen i Väderstad f. grenadjären K a r l A u g u s t T r ä f f, Backen, Svanshals. Född i Heda socken, lärde han först till timmerman, men blev år 1879 grenadjär och var som sådan bosatt under 20 år i Rabbystan, Heda. Vid sidan om det militära var han fortfarande verksam som snickare. År 1922 flyttade han till Backen, Svanshals, där han varit bosatt till för något år sedan. Med "Träff i Backen" försvann en vida känd och omtyckt personlighet. En tid var han en flitigt anlitaad bygdespelman och han har glatt flera generationer med sina roliga historier och sin musik. Närmast sörjande äro barn och barnbarn.

Grenadjärtorpet n:o 56, Ombergs Komp. I Liv.-Regementet.
Carl August Carlsson Träff, född 1858 och hans hustru Anna Sofia, född 1851 innehade det första av de två Grenadjärtorpen varmed Rabbystans bebyggelse avslutades. Bostaden var sannerligen inte tilltagen för de stora barnaskaror, som oftast växte upp i dessa familjer. I detta lilla hem bodde förutom föräldrarna sex barn: Johan Sigfrid, född 1883, som var sinnesslö och vårdades i hemmet tillsammans med de övriga barnen, Emil Robert, född 1884, Ida Albertina, född 1886, Anna Maria, född 1888, Axel Konrad, född 1889 och Karl Erik, född 1891. Här uppväxte således sex barn i åldern 1 till 8 år. Vi förstå hur trångt det måste vara i ett så litet hem, särskilt på vintern. Så nog hade mor Träff händerna fulla av arbete. Det var ju mest på sommartiden vi Svenstorpspojkar hälsade på hos Träffs. Barnen voro jämnåriga med oss och sedan skolkamrater i Heda. De voro alla utom den äldste begåvade och duktiga, fingo tidigt lära sig hjälpa till i hemmet. Vi gingo endast varannan dag i skolan den tiden. Men våra besök gällde nog mest Träff själv. Han var byggnadsarbetare, men det var inte så lätt att skaffa mat åt så många munnar och kläder till alla dessa slitvargar. Träff var dock en mycket lycklig person, ty han hade så många gåvor, och med sitt skönhetssinne kände han sig säkert rikare än många andra. Han kunde spela fiol och psalmodikon, och fick han någon stund att göra sig en pipa, då sälgen och hasseln löpte på våren, så nog gjorde han sig en pipa eller flöjt och blåste låtar. Hade han inget annat spelade han melodier i händerna. Han härmade göken och många sångfåglar och berättade om deras bon och vanor. Han lärde oss hur ekorren höll grankotten med frantasarna och förde den runt, bet av fjällen och åt fröna.

KARLBERG.

URSPRUNGLIGEN GREENADJÄRTORPET N:o 57.
 DET ÄR I SITT URSPR. SKICK. DE FLESTA
 SOLDATTORP HA NEDRIVITS I HEDA.
 HÄR SLUTAR RABBYSTAN OCH SKOGEN
 LIGGER BAKOM. TILL VÄNSTER SKYMTAR
 ÖMBERG.

Grenadjärtorpet n:o 57, Ombergs Komp. I Liv- Regementet.

Karl Johan Andersson Rapp, född 1870 var knekt för Svenstorp. Hans hustru hette Klara Sofia och var född 1864. Hon tillförde hemmet dottern Klara Maria, född 1888 och sonen Karl Erik, född 1890 och i gemensamma hemmet föddes dottern Anna Sofia, född 1894 och ännu en dotter Elsa.

Det var den yngsta familjen i Rabbystan på 90-talet, och de hade det mycket gott ställt i ekonomiskt hänseende. Rapp var en duktig arbetare och hans hustru skötte hemmet och barnen utomordentligt väl.

Båda tyckte vi sågo bra ut, och hemmet var så prydligt och ordentligt.

Soldaten skulle ha ök från de gårdar för vilka han tjänade, som det hette, då han skulle bruka jorden omkring torpet. Jag minns, att det ofta kom olägligt för pappa att lämna från sig oxarna de dagar Rapp behövde dem. Men knektens rättigheter måste gå före gårdens. Många soldater hade det egentligen mycket bra ordnat för sig. Mötena på Malmslätt voro aldrig så långa, och gav dem omväxling inom kamratkretsen. "Bönderna de få bud, men soldaterna de få order" var ett talesätt, som visar hur knekten höll på sin värdighet. De voro också i de flesta fall i sin hållning och uppträdande en prydnad bland folket. Till kyrkan kom de i uniform, sin plats hade de i knektabänka under läktaren. Och vid bröllop hade de sin paraduniform. I knektakistan förvarades uniformen och geväret hängde över den. Jag har minnen av många soldater från min barndom, och de voro originella var på sitt vis. Bara namnen var ju roliga: Rapp, och Frisk och Blixt, ja det var inga bonna-namn det. När Karl Rapp slutade som soldat köpte han en gård i Dals härad och bosatte sig där. Han var då en välsituerad hemmansägare.

Vita jular, kalla vintrar.

Inte voro alla jular lika kalla och snörika som denna, och inte heller voro vintrarna kallare än nu för tiden. Men från min tidigaste barndom minns jag endast jular med djup snö och höga drivor och en kyla, som bet i öron och nästipp.

Annandag jul var det söndagsskolfest i Svenstorps missionshus. Den började redan klockan två. Nu satt vi bänkade längst fram till vänster. Framför oss stod ett dukat kaffebord, och till höger stod den klädda granen. Vi sjöngo sånger, och farbror Magnusson i Frösäng försökte rikta våra tankar på julens budskap. Men, när vi sjöng: "Det blir något att få, det blir något att få, det blir något för barnen att få i den himmelska stad, där var stämman är glad, det blir något för barnen att få", då var det nog ingen av oss som inte tänkte på kaffet och de stora vetebullarna och kakorna, på karamellerna och äpplena i granen.

Bakom oss satt kvinnfolken, alla gummorna från Rabbystan och käramorna från gårdarna. I andra bänkraden satt karlarna. På var sin sida om kaminen satt Alfred och Adel och nere vid dörren drängarna och de äldre pojkarna.

När vi sjöng "Det blir något att få" var vi nog inte ensamma om att tänka på kaffebordet. Efter oss fick var och en som hade 25 öre köpa kaffe. Det blev litet långsamt för oss barn att vänta ut denna kaffedrickning, för efteråt skulle granens godsaker delas ut.

Denna fest var julens höjdpunkt ej blott för oss barn utan även för de ensamma och gamla från stugorna i Rabbystan.

Det hade firats jul även där, men det var knappt om pengar och man fick spara på det goda, som inköpts i Kraffts lilla handelsbod i

Tjugby, där Svanborg vägde till kaffe och socker, salt och kryddor, några ljus och karameller. I en halvstoppsbutelj köptes fotogen, och buteljen bars alltid i ett snöre, som var omvirat flaskhalsen.

Vad levde de gamla av på denna tid? Jag kan inte minnas, att de ansågs vara fattiga. De hade sin stuga, som de vintertid höllo varm och ljus med brasan i den öppna spisen. Ved insamlades under sommaren och utgjordes av grenar, kottar, ris och någon grövre bit. Och när brasan falnade tändes den lilla fotogenlampan med sin flata veke och utan glas. Den drog inte mycket olja.

Potatis hade odlats i täppan, mjöl till brödet köptes hos bönderna. Frukten hade torkats och väl tillvaratagits, bär hade plockats i skogarna längre bort.

Käramororna i gårdarna voro särskilt givmilda till julen, lite "smake" av både julbak och slakt. Ingen kom och bad om mat.

Många av de gamla hade barn eller släktingar i Amerika, och av dem fick de en och annan dollar. Så de drog sig fram - utan folkpension eller fattighjälp.

Vintertiden kändes väl mörkret och ensamheten tyngre, då snön låg djup och nätterna voro långa. Så mycket ljusare syntes dem festen i missionshuset, som nyss blivit byggt i början av 90-talet. Ljusen i granen, de fyra fotogenlamporna, som strålände hängde på järnstängerna i taket liksom de små lamporna på väggarna fyllde salen med ljus och värme. Gamla och unga kände samma julglädje.

Festen var slut. Ute stod skogen mörk. Var och en letade fram sin lilla trälykta med den lilla blecklampan, som tändes med de sva-velstickor gubbarna bar på sig. Så knöt man schalletterna om hakan och svepte schalarna om sig, och gubbarna tog på sig luvamössorna. Som små lyktgubbar såg vi dem försvinna bland träden, och när man stampat snön av fötterna på stugtrappan vart det snart eld i spisen, och stugan med det klippta enriset på golvet doftade och var lugn och trygg.

Annandag jul 1955.

Stigarna i skogen.

Många hundra år hade inbyggarna i Rabbystans stugor trampat upp alla stigarna i skogen. Vägen hade endast ett spår efter de smala hjulringar vagnarna då hade. Den var genomfartsväg för ägarna till skogarna och framkomlig, men ej mer. Stora stenar fanns gott om i körbanan, och det gjordes inget för att få den bättre. Vintertiden var det lättare att komma fram med de skogskälkar, varmed bönderna hämtade sina utmärken från Allmanningen och Hällemon. Men stugornas folk gick till fots. Rättöverstigarna hade väl tilltrampade gångstigar för endast en. Man gick "ra i ra" och för det mesta var det ensamma vandrare. Stenar och tuvor rundades. De grova granrötterna i markytan blevo avbarkade och slanta. Vid stättorna voro stenar att kliva på, också de nötta liksom översta runda trinnan. Den var blankpolerad av alla överklivningar liksom störrarna i vilka många händer tagit. Mellan varje skog fanns grindar, och de voro oftast mycket dåliga, svåra att öppna och stänga för oss barn. Men ingen grind fick lämnas öppen sommartiden. Efter tillkomsten av missionshuset blev det upptrampade stigar även genom vår skog. Vi kunde till och med gå dem i mörkret utan lykta. Över den lilla bäcken låg en smal plank, som ofta kunde vara mycket hal. Där var mycket forsande vatten under vårflödet. Sommaren var bäcken torr. Nu är stigarna igenvuxna. Ingen går dem längre. Vägen är förbättrad, de flesta grindarna äro borta. Den är bra för cykel och till och med framkomlig med bil.

Berättelser och minnen från 1900-talet.

En kall och blåsig dag i mars månad år 1898 satt jag på en skranglig fjädervagn, som drogs av Svenstorps enda häst. Min far körde. Vi hade varit i Isberga hos Petter Sme och hämtat en av hans tre döttrar, Hilda Petterson, som skulle bli vår hushållshjälp vid gården, som min far det året tagit i eget bruk.

Jag satt på Hildas dragkista, som låg i bakvagnen och höll mig i framsätet för att inte falla av vid vagnens krängningar, ty vägen var mycket dålig. Långt senare berättade Hilda många gånger hur hon satt och såg på mina blåfrusna händer och smala handleder. Det var hennes första kärleksfulla omtanke om oss, som hon sedan vart som en andra mor för under resten av sitt liv.

Vi hade passerat Disevi och det långa gärdet, som slutade vid Kleitatorpet, där Halte Kalle bodde, så förbi Råberg och Vallby Norrgård. Där svängde vägen skarpt till vänster, och uppför Vallbybacken gick vi, för den var mycket brant och stenig. Så till höger förbi Skattegården, där Kalle och Gustaf glyttade i var sin dörrspringa, då vi foro förbi den långa ladugården. Så ut på Skattegårds gårde, där vägen var full av stora stenar, som lätt kunde välta vagnen, om man ej styrde undan. Slutligen förbi Maj-Stinas och Anna-Lisas små stugor.

Nu såg vi Svenstorp, körde över ännu ett gårde, med ännu sämre väg och in på vår äng och så voro vi framme vid vårt hem, där vi vuxit upp.

Därmed kom Hilda in i vår familj, och hon bodde hos oss i sju år.

HILDA NILSSON.

KARLBERG.

Hilda Nilsson i Bidalen och Karlberg.

När skomakare Fredrik Nilsson i Bidalen blivit änkeman behövde han en kvinna att sköta sitt hem. Så kom det sig att Fredrik fick sina vägar allt oftare till Svenstorp, där han var god vän. De firade sitt bröllop där i mitten av december 1902. Jag var då sedan tre terminer i Linköping, där jag tog min organistexamen den 13 december. Mina föräldrar ville jag skulle komma hem till bröllopet och spela för gästerna. Men, då jag ej ansåg mig kunna spela "stycken" d.v.s. underhållningsmusik, stannade jag kvar borta över de dagarna. En mycket onödig olydnad, som jag senare ångrat.

Hilda flyttade nu in i eget hem, det vackra Bidalen, där hon trivdes synnerligen bra. Hon kallades nu Hilda Fredrik och var en duktig husmor och för övrigt en vaken och intelligent kvinna. Särskilt skicklig var hon att väva, vilket hon höll på med till sena åldern. Få kunde väva så vackra handdukar och trasmattor som hon. Nu var det så, att Bidalen låg på ofri grund. Fredrik ville friköpa tomten för att därmed skaffa sig och sin mycket yngre hustru den trygghet det innebär. Detta förvägrades honom av ägaren till jorden. Det tog honom mycket hårt. Bidalen var honom så kärt. När Rapp slutade som soldat år 1911 inköpte Fredrik soldattorpet med därtill hörande jord och fastade det under namnet Karlberg. Bidalen såldes, inget fast fick därifrån tagas. Således ej heller den lilla verkstaden. Av den lilla stuga, som låg strax norr om soldattorpet, lät han bygga en tillbyggnad på norra gaveln. Den verkstaden kom han aldrig att få arbeta i. Han råkade få lunginflammation och gick bort, och Hilda lämnades att som änka bebo det nya hemmet i över 40 år. Strax efter hon blivit ensam flyttade hon åter till Svenstorp och stannade där i tre år.

Karlberg hade inte det skyddade läge som Bidalen, utan ligger utsatt för både nordan och västan, som här har fritt spelrum över hela slätten. Utsikten är däremot vacker över Omberg, Vättern och slätten framför Tåkern.

Boningshuset var både mindre och ej så väl hållet som Bidalen. Trädgården hade mest värdelösa träd, och den fick alldeles växa igen. Ladugården, där hon hade sin ved låg på andra sidan vägen liksom hönshuset. Blåsig och kallt var det på vintern.

Men år efter år gick. Hilda satt hela året vid sin stora vävstol, som tog upp halva utrymmet i stugan. Själv bodde hon i det lilla köket. För gummorna i Rabbystan blev hennes stuga en kär rastplats på väg till och från handelsboden i Tjugby. Om sommartiden kom det många vänner från gårdarna runt om i bygden och även från Ödeshög, där släktingar bodde. Hon hade sina beställningar att styra med. Men vintrarna voro nog rätt ensamma.

För oss i Svenstorp blev hon som en gammelmor. Ej mindre än fem generationer fick hon följa: Min gamla farmor till 1910, far och mor till deras bortgång 1917 och 20, oss tre syskon, våra barn och slutligen deras barn. Alla följde hon med största intresse.

Var gång våra barn voro hemma på Svenstorp gingo vi till Hilda i Rabbystan. Hon gladde sig åt de små barnen och hade dem i knät. Egentligen hade hon det mycket gott ställt. Hon försörjde sig med sin vävning, ehuru hon var billig med sitt arbete. Folkpensionen satte hon mest in på banken.

Sista åren försämrades hennes hälsa, så att hon ej längre kunde sköta sig i sin stuga. Hennes syskonbarn togo hand om henne. Den allra sista tiden vårdades hon på Rosenlunds ålderdomshem. Hon blev 93 år gammal.

GLÄNTAN.

ÉN SOMMARDAG MED MÅNGA
SOM HÅLSADE PÅ OCH VILADE
EFTER DEN SEDVANLIGA PROMENA-
DEN GENOM RABBYSTAN.

FRIDA BLAD.

Gläntan och Frida Blad.

År 1924 övertog Frida Blad föräldrahemmet efter föräldrarnas bortgång. Hon utvandrade vid 17 års ålder år 1901, men uppehöll kontakten med föräldrarna och hembygden. Redan efter 10 års vistelse i Amerika reste hon hem och gjorde sedan många resor till hemlandet och vistades längre eller kortare tid hos föräldrarna. Hon kom också hem och vårdade sin moder under hennes sista tid.

Genom hennes inköp kom fastigheten att kvarstanna i släkten. Hon underhöll och förbättrade och kom ofta hem på besök och hade hemmet som semestervistelse.

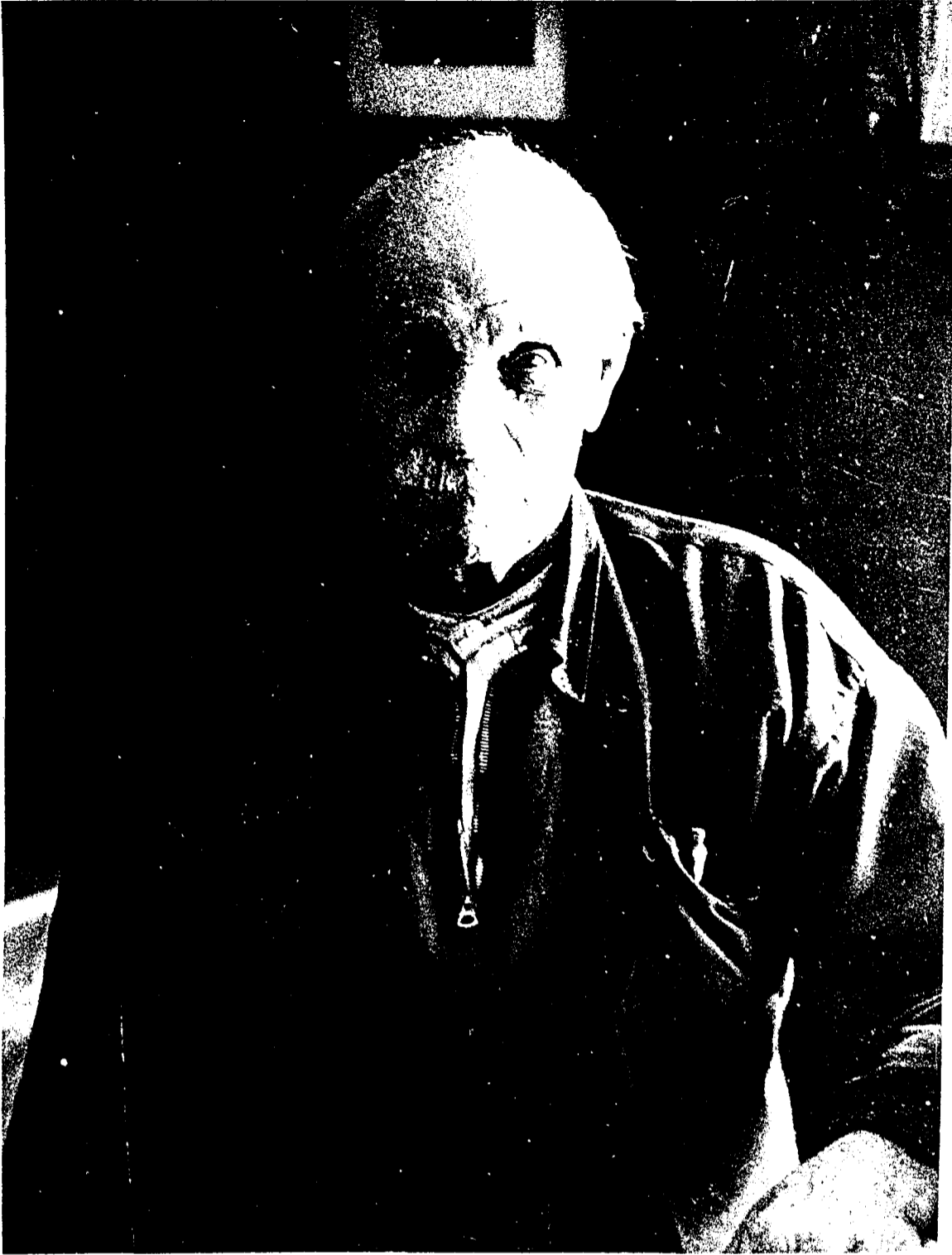
1948 lät hon installera elektriskt ljus och 1952 flyttar hon hem för att stanna i Sverige. Nu företar hon genomgripande renovering med tillbyggnad, varigenom hemmet är lämpligt även som vinterbostad. Nog kan snörika vintrar vålla isolering, men då hjälper grannarna varandra och allt ordnar sig.

Om somrarna åter är läget idealiskt i den vackra skogen runt omkring. I sin stora trädgård pysslar hon med sina många blommor och odlar grönsaker, så hon har alltid fullt upp att göra.

Till Frida Blad kommer många på besök både från när och fjärran, någon gång även från Amerika under sommartiden, ibland hela invasioner, som synes på fotografiet. Nu kan man komma dit med bil, och hon har ordnat med en parkeringsplats.

Så har hon till sist utbytt Californiens sol och värme mot vårt solfattiga och vinterkalla land. Visst har jag hört henne tala om ännu en resa till vännerna i Västern och då med flyg över nordpolslinien.

Frida Blad är nu den enda kvarvarande av den generation jag velat berätta om på 1890-talet.

KARL AUGUST ROSEN.

Familjen Rosén och Mariedal.

Grenadjären Karl August Rosén, född 1859 tjänade soldat och hade sitt torp på Vallby Skattegårds ägor. Hans hustru hette Ida Kristina, född 1861. I hemmet uppväxte en stor barnaskara: Karl, född 1886, Vilhelm, född 1888, Frans, född 1891, Robert, född 1893, Gunnar, född 1896, Henning, född 1899 och Elsa, född 1905.

De äldre barnen voro ungefär jämnåriga med oss. De gingo i söndagskolan i Svenstorp, där vi efter skolans slut fortsatte att leka tillsammans. Vi hade också samma skolväg till Heda.

Rosén var en duktig arbetare och gick ständigt på dagsverke. Han var också duktig täckdikesgravare. Hustrun var en liten vacker kvinna, som var skicklig att göra pappersblommor och dockor, vilka hon gick omkring och sålde. Det är ju naturligt, att den stora barnaskaran ställde ekonomin på hårda prov. Men de hade ju kor, gris och höns samt jord till torpet, så de drögo sig fram liksom alla andra i samma förhållanden.

Vi voro även ofta åt det hållet på våra upptäcktsfärder och hälsade på de mycket gamla gummorna Anna-Lisa och Maj-Stina, som bodde på var sin sida om vägen. Dessa stugor, liksom soldattorpet äro borta sedan många år.

När Rosén slutade som soldat hade han ett litet sparkapital i Vadstena Krigsmannakassa och för detta inköpte han Mariedal 1913. Det räckte också till en välbehörlig reparation liksom friköpande av tomten. Ännu voro några av de yngre barnen kvar i hemmet, och familjen hade det nu mycket gott ställt, ty Rosén kunde fortsätta att arbeta ännu många år och hade kvar sitt goda, frimodiga humör. Mor Rosén fick nu mera tid att ägna sig åt sina kära blommor, och den lilla trädgården var synnerligen välskött. Hon skötte också flera år vaktmästarsysslan i missionshuset.

I 31 år bodde Rosén i sin fastighet och i 18 år som änklings, då barnen skötte hemmet. Sedan han gått bort vid 85 års ålder stod stugan obebodd till år 1951, då sonen Henning inköpte fastigheten, där han nu bor med sin hustru Agnes, född 1902.

Han har låtit installera elektriskt ljus och grundligt reparerat och tillbyggt kökskivist med skafferi och förstuga. Även avlopp och stora förbättringar på tomten har gjort Mariedal till en bland de bästa fastigheterna i Rabbystan.

Grönsälls stuga.

Mitt emot Mariedal låg på andra sidan vägen uppe på berget en mycket dålig stuga, som beboddes av Johanna Fredrika Grönsäll, född 1819. Stugan låg på Stubbens ägor. Gumman kallades vanligen "Klossa" och hade en dotter Klara Sofia, född 1849, och hon kallades vanligen Klara Klo. Hon gick mycket till missionshuset och ansågs litet undermålig till begåvning. Hon kunde dock vårda sin moder till hennes bortgång 1903 vid 84 års ålder. Klara höll på att bli innebränd år 1915, då stugan brann ned. Hon blev sedan intagen på ålderdomshemmet i Stora Åby och levde ända till 1921.

Nu finns endast trädgårdstappan kvar.

Stenstorp.

Öster om vägen söder ut i skogskanten låg ännu ett ställe, som hette Stenstorp. Där bodde en snickare Karl August Johansson. Hela familjen utom hustrun Augusta Matilda, som dog själva juldagen samma år mannen utvandrat på våren, emigrerade och jag återkommer till dem senare. Stället stod kvar i min barndom och revs ned på 1920-talet. Några förvuxna fruktträd minner om det forna hemmet.

Rabbystans fastigheter och kyrkskrivna innevånare:

1890-talet.	1955.
1. Mariedal. Äg. A. Nilsson o. hustru 1 son, 2 döttrar.	1. Mariedal. Äg. H. Rosén o. hustru
2. Bergstugan. Äg. A. Andersson o. hustru 3 söner.	Nedriven.
3. Kullanders. Äg. P. Kullander o hustru 2 söner, 1 dotter.	Nedrivet.
4. Gläntan. Äg. A. Blad o hustru. 1 son, 2 döttrar.	2. Gläntan. Äg. Frida Blad.
5. Granhaga. Äg. F. Rahm o. hustru.	Nedrivet.
6. Eriksberg. Äg. J. Godberg o. hustru 1 son, 2 döttrar.	3. Eriksberg. Sommarställe.
7. Bidalen. Äg. F. Nilsson o. hustru 1 fosterdotter.	4. Bidalen. Äg. Anna Vettergren.
8. Granudden. Äg. G. Kollin o. hustru 4 döttrar, 2 söner.	5. Granudden. Äg. E. Johnsson.
9. Anders Anderssons. Äg. A. Andersson o. hustru 4 söner, 4 döttrar.	Nedriven.
10. Holkaberget. Äg. J. Thyr o. hustru 1 dotter, 3 söner.	Nedrivet.
11. Oskarsberg. Äg. O. Thyr o. hustru 2 döttrar, 3 söner.	6. Oskarsberg. Äg. I. och A. Johansson och hustru 1 son, 1 dotter.
12. Trädgårdsberg. Äg. P. Rask o. hustru 2 söner.	7. Trädgårdsberg. Äg. Ester Tränk. Obesatt.
13. G.-torp n:r 56. Inneh. C.A. Träff o. hustru 2 döttrar, 4 söner.	Flyttat till Tjugby.
14. G.-torp n:r 57. Inneh. K. Rapp o. hustru 1 son, 3 döttrar.	8. Karlberg. Äg. Brevb. Börjesson o. hustru 1 barn.
Summa 79 personer.	Summa 13 personer.

Avståndet mellan
Karlberg och Skan-
edal är 1.400 m. t. u.

Till Tjugby.

Rabbyskan på 1890-talet.

- Karlberg. Hilda Nilsson
- Gf. Ropp
- Gf. Trälf
- Trädgårdsberg
Gefter Rask.

- Oskassberg
- Thyr.
- Holkabergr
- Thyr.

Andersons stuga

- Bidalen
- Fredrik Nilsson
- Granudden
- Hollins.

- Erikstberg
- Sodbergs.

Granhagen
F Rahm

- Glänfan
- Blads

Heda.

- Bergstingen
- Adol.

- Kullanders.

Heda

- Mariedal
- Alfred

Grönsälls

Svenstorp

Sf. Åby.

Svenstopps
Missionshus.
Till Vallby.

Stenstorp

Till Stubben.

Skiss en minnet. D Hedbor.